

Legal Obstacles to Trade of Economic Timber in Agricultural Land Reform

Supawich Puangsuwan, Wanida Sayjan, Tanaphat Narin, Panuwat Singaew

Valaya Alongkorn Rajabhat University Under The Royal Patronage, Thailand

E-mail: supawich.puang@vru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6963-729X>

E-mail: wanida4345@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4471-6244>

E-mail: tanaphat.na@vru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1553-1941>

E-mail: narabcuu.123@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-5277-9140>

Received 27/06/2024

Revised 24/07/2024

Accepted 20/08/2024

Abstract

Background and Aims: In agricultural land reform areas, laws controlling the timber trade guarantee sustainable forest management by discouraging deforestation and fostering environmental preservation. They also promote economic stability, safeguard landowner rights, and maintain a balance between the production of timber and agriculture for the long-term ecological and economic well-being. Thus, this research aims to study the trade of economic timber within land reformed for agricultural purposes and to find solutions to amend the legal obstacles in trading such timber.

Methodology: This research uses a qualitative research method. By studying from documents Other, academic work involves and electronic documents.

Results: The Forestry Act of B.E. 2484 (1941) has been amended under Section 7, which originally classified economic timber as restricted. Possession, felling, and processing of such timber required authorization from officials, regardless of its location within the kingdom. Violations were subject to criminal penalties. However, the amendment to the Forestry Act of B.E. 2484 (8th Revision) now stipulates that restricted timber found on non-forest land can be felled legally if the land is privately owned or possessed under rightful claims, including land with issued rights certificates.

Conclusion: The author identifies a problem in that, although the new law allows landowners with ownership or possession rights to fell, cut, or remove timber on their property, it conversely stipulates that on land granted for usage under specific types of rights certificates, only planted trees may be felled. It is observed that these two cases differ: land granted for usage under specific types of rights certificates cannot have naturally grown timber felled, even though this economic timber, whether naturally grown or planted by humans, should promote the trade of economic timber. This inconsistency undermines the promotion of economic timber trade, which is the principal intent behind the legal amendments. Therefore, this research recommends further revisions to the Forestry Act of B.E. 2484 (1941) to align with the intended principles and rationale.

Keywords: Land; Economic Timber; Forestry

อุปสรรคทางกฎหมายในการค้าไม้เศรษฐกิจภายในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ศุภวิชัย พ่วงสุวรรณ, วนิดา สายจันทร์, ธนภัทร นารินทร์, ภาณุวัฒน์ ลินแก้ว

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: ในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กฎหมายที่ควบคุมการค้าไม้รับประกันการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนโดยไม่สนับสนุนการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พวกเขาส่งเสริมเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ปกป้องสิทธิของเจ้าของที่ดิน และรักษาสมดุลระหว่างการผลิตไม้ และการเกษตรเพื่อความอยู่ดีมีสุขทางนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจในระยะยาว การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการค้าไม้เศรษฐกิจภายในที่ดินที่ปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรม และหาแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคในการค้าไม้เศรษฐกิจในที่ดินดังกล่าว

ระเบียบวิธีการวิจัย: งานวิจัยฉบับนี้เป็นระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิชาการอื่น ๆ รวมถึงเอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์

ผลการวิจัย: ปัจจุบันมีการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ในมาตรา 7 จากเดิมกำหนดให้ไม้เศรษฐกิจมีสถานะเป็นไม้หวงห้าม การจะครอบครอง ทำ ตัด แปรรูปไม้ จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่ว่าจะไม้นั้นจะขึ้น ณ ที่ใดก็ตามในราชอาณาจักร หากฝ่าฝืนจะมีโทษทางอาญา แต่ในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 (ฉบับที่ 8) กำหนดเกี่ยวกับไม้หวงห้ามที่ขึ้นอยู่ในที่ดินที่มีใช้ป่า สามารถตัดไม้ยืนต้นได้โดยไม่ผิดกฎหมายในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง รวมถึงในที่ดินตามหนังสือแสดงสิทธิ์

สรุปผล: ผู้เขียนพบปัญหาว่าแม้กฎหมายฉบับใหม่จะอนุญาตให้เจ้าของที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองสามารถ ตัด ฟัน โคนๆ ไม้ที่ขึ้นในที่ดินดังกล่าว แต่ในทางกลับกันที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิ์ กฎหมายแก้ไขให้ต้องเป็นไม้ที่ปลูกขึ้นเท่านั้นจึงจะตัดได้ สังเกตว่าสองกรณีนี้แตกต่างกัน กล่าวคือ ที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิ์ ไม่สามารถที่จะตัดไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติได้ ทั้ง ๆ ไม้เศรษฐกิจเหล่านี้ไม่ว่าจะขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือมนุษย์ปลูกขึ้น ผลก็คือต้องการให้เกิดการส่งเสริมการค้าไม้เศรษฐกิจอยู่ดี ซึ่งขัดกับหลักการของการแก้ไขกฎหมายฉบับดังกล่าว งานวิจัยฉบับนี้จึงเสนอแนะให้มีการแก้ไข พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 อีกครั้งให้ถูกต้องตามหลักการและเหตุผล

คำสำคัญ : ที่ดิน; ไม้เศรษฐกิจ; ป่าไม้

บทนำ

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ดินทั้งหมดเป็นของพระมหากษัตริย์องค์เดียวเท่านั้นมีสิทธิ์ที่จะมอบที่ดินให้บุคคลใดก็ได้ (ธเนศ อภรณ์สุวรรณ, 2567) ในสมัยนั้นทรัพยากรธรรมชาติถือเป็นของพระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานให้กับราษฎรได้มีสิทธิใช้สอยทำกินและดูแลรักษาพร้อมกัน ทั้งยังมิได้มีการแบ่งแยกว่าที่ดินเป็นของเอกชนหรือเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินต่อมามีความจำเป็นที่จะต้องรับการเปลี่ยนแปลงจากโลกตะวันตกได้ทำให้เกิดระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำให้เอกชนหรือราษฎรมีสิทธิครอบครองที่ดินได้ ในส่วนที่ไม่มีผู้ถือครองให้ถือว่าเป็นของรัฐ (อุดมศักดิ์ สิทธิพงษ์, 2554) ส่งผลให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน สวนป่าอีกทั้งยังส่งผลให้เกษตรกรประสบปัญหา

ไร่ที่ดินทำกินมาอย่างยาวนานและทวีความรุนแรงมากขึ้น ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) จึงทรงพระราชทานแนวทางการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ สำหรับที่ดินที่เสื่อมโทรม โดยเสนอแนะให้รัฐน่าจะดำเนินการตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้กรรมสิทธิ์แก่ราษฎรในการทำกินได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542). อย่างไรก็ตาม เมื่อปีพุทธศักราช 2518 กระทรวงเกษตรกรรมและสหกรณ์ได้ออกโครงการครอบครองที่ดินโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรเพื่อให้ประชาชนเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก. หรือ ส.ป.ก.4-01) เพื่อให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ที่เกี่ยวกับเกษตรกรรมเท่านั้น ไม่สามารถทำประโยชน์อย่างอื่นได้ โดยรัฐจำกัดการกระทำต่างๆ เช่น ห้ามขาย ห้ามโอน เพื่อป้องกันการขายให้แก่ผู้อื่น แต่สามารถโอนชื่อให้เป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานที่เป็นเกษตรกรเพื่อให้มีที่ดินทำกินได้ต่อไป

แม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีที่ทำกินเป็นของตนเองแต่ที่ดินดังกล่าวไม่สามารถทำประโยชน์ได้มากนัก จากการปลูกพืชสวน พืชไร่ เนื่องจากการทำเกษตรกรรมนั้นมีผลกระทบจากภัยธรรมชาติ เช่น ฤดูแล้ง วัชพืชเกาะกินพืช เป็นผลให้เกษตรกรมีรายได้ลดน้อยลง จึงมีการปลูกไม้เศรษฐกิจ หรือไม้หวงห้ามซึ่งเป็นไม้ยืนต้นเพื่อเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ผสมกับการทำการเกษตรกรรม แต่ไม่สามารถตัดได้ มิเช่นนั้นจะมีความผิดในการตัดไม้ทำลายป่าและค้าไม้หวงห้าม ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 69 แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่ามาตลอด ฉะนั้น การปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อทำการเกษตรกรรมนั้นเดิมไม่สามารถปลูก และขาย หรือนำมาแปรรูปได้ จึงก่อให้เกิดปัญหาการลักลอบตัดไม้ บุกรุกพื้นที่เขตหวงห้ามในการตัดไม้เศรษฐกิจ เช่น ไม้พะยุง ไม้สักทอง ชิงชัน กระพี้เขาควาย เกล็ดดำ ยางนา ประดู่ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ได้มีประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมออกตามความมาตรา 7 พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พุทธศักราช 2562 อนุญาตให้สามารถปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินได้ โดยพระราชกฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม คือ ไม้ที่ปลูกขึ้นเองในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองไม่เป็นไม้หวงห้าม สามารถตัด โคนหรือค้าประกันเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตแต่ต้องมีการลงทะเบียนกับกรมป่าไม้เพื่อที่จะปลูกไม้

การปลูกไม้หวงห้ามในปัจจุบันหลายประเทศได้นิยมปลูกเป็นไม้เศรษฐกิจและยังช่วยส่งเสริมให้ประชาชนปลูกไม้เพื่อทดแทนป่าเก่าที่เคยโดนบุกรุกลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในป่าสงวน (วุฒิไกร ผิวขาว, 2564) ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดมลพิษต่อบรรยากาศ ภาวะโลกร้อน ความสมบูรณ์ของป่ามากขึ้น และภัยธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งการออกกฎหมายให้ประชาชนสามารถปลูกไม้มีค่าในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองทำให้ประชาชนหันมาปลูกไม้เศรษฐกิจมากขึ้นและยังช่วยเพิ่มพื้นที่ให้ป่า เพิ่มรายได้ และเป็นมรดกให้แก่คนในครอบครัวได้ในอนาคต แต่การที่จะปลูกไม้หวงห้ามในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรจะต้องขออนุญาตลงทะเบียนกับกรมป่าไม้เพื่อปลูกและตัด ถึงแม้จะมีการอนุญาตให้ตัด โคน และนำไปใช้ประโยชน์ค้าประกัน กฎหมายที่รัฐออกให้นั้นซึ่งเดิมซึ่งเดิมก่อนการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้การปลูกหรือตัดไม้ไม่สามารถกระทำได้ อย่างไรก็ตาม ในที่ดินดังกล่าวยากต่อการพิจารณาว่าไม้นั้นเป็นไม้ที่ปลูกเองหรือเป็นไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ ว่าจะสามารถตัดเพื่อค้าขายหรือนำไปทำอย่างอื่นโดยไม่ผิดกฎหมายได้

หลังจากมีการอนุญาตให้ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองพื้นที่ที่สามารถปลูกไม้มีค่า เพื่อเป็นไม้เศรษฐกิจในการค้า การใช้สอยหรือมรดกตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติป่าไม้ ซึ่งต้องเป็นไม้ที่ปลูกขึ้นเองในที่ดินจึงจะสามารถตัดเพื่อค้าขายหรือทำประโยชน์อย่างอื่น ทำให้เกิดปัญหาหากมีไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาตินั้นจะไม่สามารถตัดได้ซึ่งตามมาตรา 7 ไม่ได้กำหนดให้ตัดไม้ที่ปลูกขึ้นเองตามธรรมชาติแม้จะเป็นที่ดินที่มีสิทธิครอบครอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการและความเป็นมาของการค้าไม้เศรษฐกิจภายในที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิเพื่อปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร
2. เพื่อศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการค้าไม้เศรษฐกิจเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขกฎหมายของประเทศไทยที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการค้าไม้เศรษฐกิจภายในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรให้ถูกต้องเหมาะสม

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษากฎหมายที่สำคัญอยู่สองฉบับ กล่าวคือ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 โดยมุ่งเน้นไปที่การทำธุรกรรมเชิงพาณิชย์เกี่ยวกับไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ปฏิรูปเกษตรกรรม ซึ่งมีกรอบแนวคิดดังต่อไปนี้

แนวความคิดเรื่องการปฏิรูปที่ดิน

แนวความคิดเรื่องการปฏิรูปที่ดินเริ่มต้นจากรอบความคิดเรื่องความเสมอภาค โดยมุ่งเน้นให้มนุษย์ทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันทั้งในเรื่องเศรษฐกิจและสังคม จึงเกิดแนวทางเรื่องของการกระจายที่ดินจากบุคคลที่มีมากเกินสมควรไปสู่กลุ่มบุคคลที่มีที่ดินน้อยหรือไม่มีเลยเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม แนวคิดนี้มีที่มาจากนักปรัชญาหลาย ๆ ท่าน อาทิ นายเดวิด ริคาร์โด (นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ) เขียนหนังสือชื่อ “Principle of Political Economy and Taxation (1817)” เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจแบบแข่งขันเสรี เจ้าของที่ดินเอาส่วนแบ่งไปมากกว่า ตัวผู้ประกอบการและลูกจ้างซึ่งได้เพียงน้อยนิด เพียงพอแค่ประทังชีวิตในแต่ละวัน แม้แต่ผู้ประกอบการก็ได้กำไรไม่มากนัก มีแค่เจ้าที่ดินได้เงินจำนวนมากไปในรูปแบบค่าเช่า (เงินกินเปล่า) หรือ เอ อาร์ วอลเลนซ์ มองว่าการให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นการทำลายหลักการอยู่ร่วมกันอย่างทัดเทียม ทำให้คนส่วนน้อยกลายเป็นคนร่ำรวยเพราะมีที่ดินเป็นของตนเองจำนวนมาก และคนส่วนมากเป็นคนจน เป็นต้น (นันทน์ภัส นิธิเมธธีรนนท์, 2564) จากแนวความคิดข้างต้นพอสรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนมักมีความต้องการแสวงหาความมั่นคง มั่งคั่งในชีวิต แต่มนุษย์ที่ไร้ที่ดินทำกินจะหมดโอกาสเหล่านั้น จึงจำเป็นต้องเกิดกระบวนการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกษตรกรสามารถแสวงหาความมั่งคั่งได้ทัดเทียมกัน

จากแนวความคิดนี้จึงเกิดเป็นแนวทางรัฐสวัสดิการขึ้น กล่าวคือ รัฐต้องดำเนินการเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนส่วนมาก หากรัฐปล่อยระบบเศรษฐกิจดำเนินไปเองตามสภาพ คนที่มีกำลังทรัพย์มากจะเป็นของที่ดินส่วนใหญ่เพราะบุคคลเหล่านั้นมีกำลังซื้อมากกว่าคนจน อนึ่ง การที่ประเทศไทยมีระบบกรรมสิทธิ์ การจะเวนคืนที่ดินของเอกชนทั้งหมดเพื่อมา

แบ่งปันที่ดินกันใหม่จะไม่เป็นธรรมต่อเอกชนเจ้าของเดิม จึงมีปัญหาว่า รัฐจะนำที่ดินส่วนใดมากระจายสู่ประชาชนที่ไม่มีที่ดินทำกิน ผลปรากฏว่า รัฐสามารถนำที่ดินที่เป็นของรัฐบางส่วนที่เป็นที่รกร้างว่างเปล่า ถูกแผ้วถาง หรือเวนคืนบางส่วน มากแจกจ่ายแก่ประชาชนนั่นเอง เพื่อเป็นการกระจายความเท่าเทียม

นโยบายส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจภายในที่ดินปฏิรูปเกษตรกรรม

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (มีผลบังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 – 2580) มีการกำหนดเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าให้ได้จำนวน ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยแบ่งเป็นป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 และป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 (สราวุธ อุเทนรัตน์, 2566) ซึ่งมีวัตถุประสงค์คือ หุดยังการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า ส่งเสริมกาพื้นที่ระบบนิเวศ รวมไปถึงลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสู่ชั้นบรรยากาศ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของนโยบายส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติดังกล่าว ทั้งนี้ การปลูกต้นไม้เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า รวมไปถึงการเพิ่มแหล่งดูดซับก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศ อย่างไรก็ตาม การปลูกไม้เศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงพื้นที่ที่จะนำไปปลูกด้วยเช่นกัน รัฐจึงมีการตรากฎหมาย พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 (ฉบับที่ 8) พุทธศักราช 2562 โดยอนุญาตให้ไม้ในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครอง รวมไปถึงที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ สามารถทำการปลูก ตัด แปรรูปในเชิงพาณิชย์ได้

อนึ่ง ผู้เขียนมิได้หยิบยกประเด็นเรื่องของดูดซับก๊าซเรือนกระจกจากการปลูกไม้ดังกล่าว เนื่องจากมีเงื่อนไขทางกฎหมายอื่นๆ ที่มีได้เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยนี้

ไม้เศรษฐกิจ คือ ไม้ที่ถูกยกเลิสถานะของการเป็นไม้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติป่าไม้ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 8) พุทธศักราช 2562 โดยอนุญาตให้ทำการค้าเชิงไม้พาณิชย์จากไม้เหล่านี้ได้ โดยไม้เศรษฐกิจ อาทิ เช่น ไม้สัก ไม้พะยูง ไม้ชิงชัน ไม้กระซิก ไม้กระพี้เขาควาย ไม้สาธ ไม้แดง ไม้ประดู่ป่า ไม้ประดู่บ้าน ไม้มะค่าโมง ไม้มะค่า แต่ ไม้เคี่ยม ไม้เคี่ยมคระนอง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พะยอม ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะเคียนหิน ไม้ตะเคียนชันตาแมว ไม้สกุลยาง ไม้สะเดา ไม้สะเดาเทียม ไม้ตะกู ไม้ยมหิน ไม้ยมหอม ไม้นางพญาเสือโคร่ง ไม้นนทรี ไม้สัตบรรณ ไม้ตีนเป็ดทะเล ไม้พฤษภูมิไม้ปีบ ไม้ตะแบกนา ไม้เสลา ไม้อินทนิลน้ำ ไม้ตะแบกเลือด ไม้ฉากบุด ไม้สกุลจำปี ไม้แคนา ไม้กัลปพฤกษ์ ไม้ราชพฤกษ์ ไม้สุพรรณนิการ์ ไม้เหลืองปรีดิยาธร ไม้มะหาด ไม้มะขามป้อม ไม้หว่า ไม้จามจุรี ไม้พลับพลา ไม้กันเกรา ไม้กระทัังใบใหญ่ ไม้หลุมพอง ไม้กฤษณา ไม้หอม ไม้เทพทาโร ไม้ฝาง ไม้ใฝ่ทุกชนิด ไม้สกุลมะม่วง ไม้สกุลทุเรียน และไม้มะขาม เป็นต้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พุทธศักราช 2562 ได้มีการแก้ไข พระราชบัญญัติฉบับเดิมในมาตรา 7 โดยกำหนดให้เกษตรกรที่ครอบครองที่ดินปฏิรูปเพื่อการเกษตรสามารถปลูกและตัดไม้เศรษฐกิจเพื่อการพาณิชย์ได้ แต่การแก้ไขดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมการค้าไม้เศรษฐกิจในที่ดินดังกล่าวอย่างแท้จริง จึงหยิบยกมาศึกษาและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขให้เหมาะสมสืบไป

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ใช้วิธีการค้นคว้าจากเอกสาร และผลงานทางวิชาการเป็นหลัก (Documentary Research) ทั้งในและต่างประเทศ รวมไปถึงเอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อกฎหมาย และข้อเท็จจริง

ผลการวิจัย

1. แนวความคิดและที่มาของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

แรกเริ่มเดิมทีประเทศไทยมีสถานะเป็นประเทศเกษตรกรรม ดังที่สุภาชิตไทยโบราณที่กล่าวไว้ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ที่ดินจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรได้ แต่ในปัจจุบันนี้ เกษตรกรกำลังประสบปัญหาเรื่องของการสูญเสียที่ดิน และเปลี่ยนสถานะเป็นผู้เช่าแทน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2563) ส่งผลให้มีค่าใช้จ่าย หรือต้นทุน การทำการเกษตรเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นค่าเช่า เมล็ดพืช ปุ๋ย ฯลฯ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงต้องเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหา ดังกล่าวโดยวิธีการปฏิรูปที่ดิน และช่วยเหลือให้เกษตรกรมีที่ดิน จัดระบบการผลิตรวมถึงการขายผลผลิตในราคาที่เป็นธรรมต่อเกษตรกร

1.1 สิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Natural Environment) สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต

สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต (Biotic Environment) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีการเจริญเติบโต ย่อยสลายเองได้ มีลักษณะทางชีวภาพ ได้แก่ พืชพันธุ์ตามธรรมชาติ สัตว์และมนุษย์ หากพบว่าสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ ถูกทำลายไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมจะได้รับผลกระทบ ได้แก่ การตัดไม้ทำลายป่าจะก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ น้ำป่าไหลหลาก หน้าดินพังทลายได้อย่างง่าย รวมถึงส่งผลให้สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าขาดแคลนอาหาร ไม่มีที่พักอาศัย สัตว์ป่าจึงถูกล่าเข้ามาในถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ทำให้พืชพันธุ์ของเกษตรกรรมถูกทำลาย

สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (Non-Biotic Environment) หมายถึง สิ่งที่ไม่สามารถดำรงชีวิตได้ มีลักษณะทางกายภาพ อาทิ ดิน แหล่งน้ำ แร่ธาตุ ไฟ แสงสว่าง ลม อากาศ หรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตนเองที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เป็นสิ่งที่จับต้องได้และมองเห็น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) เช่น บ้านเรือน การปลูกสร้าง รถยนต์ โทรศัพท์ สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นแบบแผนหรือวิถีการดำรงชีวิตในสังคมให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุข เป็นลักษณะนามธรรมที่จับต้องและสัมผัสไม่ได้ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม กฎหมาย ค่านิยม ศาสนา

1.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ความเสื่อมโทรมในเชิงคุณภาพและปริมาณของสิ่งแวดล้อมทั้งทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีสาเหตุเกิดจากการกระทำของมนุษย์โดยเฉพาะจากการพัฒนา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานะเดิมของธรรมชาติจนเกินขนาดที่ระบบของธรรมชาติจะรับรองได้ โดยทั่วไปธรรมชาติจะมีกลไกของการฟื้นตัวหรือการฟอกตามธรรมชาติ ในกรณีที่สถานะของธรรมชาติเสื่อมสลายหรือเปลี่ยนแปลงไปตามปกติกลไกของธรรมชาติจะสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาทดแทนหรือทำการฟอกตัวเพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติ

การที่เนื้อที่ของป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดความเสียหายของดินที่ใช้ในการเกษตรอย่างต่อเนื่องจากการปลูกพืชที่ไม่เหมาะสมและขาดการบำรุงของดิน ความเสื่อมสลายของทรัพยากรธรรมชาติที่ร่อยหลอลงทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพซึ่งครอบคลุมทั้งทรัพยากรที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพ โดยที่ทรัพยากรบางอย่างไม่สามารถที่จะสร้างขึ้นทดแทนได้ หรือสร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้แต่ต้องใช้เวลาานาน

1.3 มุลเหตุแห่งการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2515 ผ่านพ้นไป ได้มีกลุ่มชาวไร่ ชาวนา นักศึกษา นักการเมือง เติชชวณเรียกร้องหลายครั้ง เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน และการถูกเอาเปรียบจากนายทุน รัฐบาลในสมัยนั้นได้แก้ไข้ปัญหาโดยการตราพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2518 โดยมีหลักการและเหตุผลดังนี้

"ปัจจุบันปรากฏว่า เกษตรกรกำลังประสบความเดือดร้อน เนื่องจากต้องสูญเสียสิทธิในที่ดินและกลายเป็นผู้เช่าที่ดินต้องเสีย ค่าเช่าในอัตราสูงเกินควร ที่ดินขาดการบำรุงรักษา จึงทำให้อัตราการผลิตผลเกษตรกรรมอยู่ในระดับต่ำ เกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรม และเสียเปรียบจากการเช่าที่ดิน จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวโดยด่วนที่สุด โดยวิธีการปฏิรูปที่ดิน เพื่อช่วยให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินและให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์มากที่สุด"

พระราชบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการปรับปรุง สิทธิการถือครองที่ดิน การกระจายสิทธิในที่ดิน ทั้งในที่ดินของรัฐและที่ดินของเอกชน ที่มีมากเกินความจำเป็น ให้ไปสู่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งเรียกที่ดินดังกล่าวอย่างย่อว่า ส.ป.ก. พื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (ส.ป.ก.) คือ ที่ดิน ส.ป.ก. หรือที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 คือเอกสารแสดงการครอบครองที่ดินที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ออกให้กับประชาชนเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 โดยมีหลักว่า ที่ดินในเขตปฏิรูปนั้นใช้ทำเกษตรกรรมได้อย่างเดียวเท่านั้น ทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ และผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 จะต้องมีฐานะยากจน

นอกจากนี้ ที่ดิน ส.ป.ก. ถูกกำหนดให้เป็นที่ดินที่ไม่สามารถซื้อขายได้ในทางนิติกรรม ซึ่งบัญญัติใน มาตรา 39 ความว่า *"ที่ดินที่บุคคลได้รับสิทธิโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจะทำการแบ่งแยก หรือโอนสิทธิในที่ดินนั้นไปยังผู้อื่นมิได้ เว้นแต่เป็นการตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรม หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกร หรือ ส.ป.ก. เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง"* หากมีการซื้อขายเปลี่ยนมือที่ดิน ส.ป.ก. กฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้กำหนดมาตรการหรือโทษตามกฎหมาย โดยผู้ขายต้องเสียสิทธิทำกินในที่ดินที่ได้รับอนุญาต ในขณะที่ผู้ซื้อก็ไม้อาจอ้างการซื้อขายเข้าครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก.ได้ นอกจากนั้นผู้ซื้อและผู้ขายอาจต้องรับโทษอาญาถึงจำคุก

2. การส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อการพาณิชย์ภายในที่ดินปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรม

2.1 ไม้เศรษฐกิจ

ไม้เศรษฐกิจในที่นี้ หมายถึง ไม้ยืนต้นทุกชนิด รวมถึงไม้ที่ปลูก หรือขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่อยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ (แสงอรุณ อนุเคราะห์ และ เจตนาภา สุวรรณดี, 2564) ซึ่งมีการใช้ประโยชน์จากตัวไม้ดังกล่าวเพื่อการค้า อาจกล่าวได้ว่าไม่มีค่าทางเศรษฐกิจสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้ปลูก หรือผู้เป็นเจ้าของที่ดินที่

ไม้สั้นขึ้นอยู่ อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้าที่จะมีการใช้คำว่า “ไม้เศรษฐกิจ” ไม้เหล่านี้จะถูกเรียกว่า “ไม้หวงห้าม” ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 สาเหตุที่เรียกไม้หวงห้ามมาจากการตัดไม้ทำลายป่า และแผ้วถางป่า นำไปสู่การลักลอบค้าไม้เถื่อนที่ได้จากการตัดไม้ทำลายป่า รัฐจึงต้องสร้างเงื่อนไขในการค้าไม้หวงห้ามขึ้น เพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ในช่วงหลังตามนโยบายของรัฐ ได้มีการผ่อนปรนให้ประชาชนสามารถ ปลูก หรือตัดไม้ ในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองได้ โดยกำหนดให้ไม้ที่ขึ้นในที่ดินข้างต้น ไม้เป็นไม้หวงห้าม แต่เปลี่ยนเป็นไม้เศรษฐกิจแทน

2.2 พื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร

พื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (ส.ป.ก.) คือ ที่ดิน ส.ป.ก. หรือที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 คือเอกสารแสดงการครอบครองที่ดินที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ออกให้กับประชาชนเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 โดยมีหลักว่า ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินนั้นใช้ทำเกษตรกรรมได้อย่างเดียวเท่านั้น ทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ และผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 จะต้องมิฐานะยากจน

การจะนำที่ดินมาปฏิรูปที่ดินได้นั้น จะต้องเป็นที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเอกชน ที่ราชพัสดุ ที่รกร้างว่างเปล่า และที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม (นันทน์ภัส นิธิเมธีธรรณท์, 2564) โดยนำที่ดินนั้นมาจัดสรรเพื่อให้มีการทำการเกษตรกรรม การจัดสรรที่ดินลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์คือ การกระจายสิทธิในที่ดินที่รัฐหรือเอกชนครอบครองมากเกินไปจนความจำเป็นให้ไปสู่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน

อย่างไรก็ดี มีคำถามว่า “การค้าไม้เศรษฐกิจ” เป็นกิจกรรมที่สามารถกระทำได้ในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรหรือไม่ กรณีนี้ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 มาตรา 4 บัญญัติให้การเกษตรกรรม หมายความว่า การทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงสัตว์น้ำ และกิจการอื่นที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การค้าไม้เศรษฐกิจดังกล่าวถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มของกิจการอื่นที่รัฐมนตรีกำหนดขึ้น เนื่องจากประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง การกำหนดให้กิจการอื่นเป็นเกษตรกรรมตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2565 โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 โดยเพิ่มกิจการ “การปลูกสร้างสวนป่า” ให้เป็นกิจการที่สามารถกระทำได้ในพื้นที่ ส.ป.ก. ซึ่งการปลูกสร้างสวนป่า หมายถึง การปลูกพรรณไม้ทดแทนที่ถูกทำลาย และมักจะเป็นไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ เพื่ออนุรักษ์ หรือนำมาแปรรูป (วนิดา อินทรอำนวย, 2549)

2.3 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดินปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรม

ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการคัดเลือกและจัดที่ดินให้แก่เกษตรกร การโอนหรือตกทอดทางมรดกสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อ และการจัดการทรัพย์สินและหนี้สินของเกษตรกรผู้ได้รับที่ดิน พ.ศ. 2564 ข้อ 9 กำหนดให้บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับการคัดเลือกและจัดที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

1. เป็นบุคคลธรรมดา
2. เป็นเกษตรกร
3. มีสัญชาติไทย

4. บรรลุนิติภาวะ หรือยังไม่บรรลุนิติภาวะแต่จำเป็นต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ และมีความสามารถหรือประสบการณ์ในการประกอบอาชีพดังกล่าว
5. ไม่เป็นคนทุพพลภาพหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบจนไม่สามารถประกอบอาชีพการเกษตรได้
6. ไม่มีที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมเป็นของตนเองหรือของบุคคลในครอบครัวเดียวกัน หรือมีที่ดินเพียงเล็กน้อย แต่ไม่เพียงพอแก่การประกอบเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพ
7. ไม่เคยเป็นผู้ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐซึ่งสิทธิดังกล่าวสิ้นสุดลง เพราะได้สละสิทธิหรือโอนสิทธิในที่ดินทั้งหมดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับว่าด้วยกรณีนั้น และยังไม่พ้นกำหนดระยะเวลาห้าปีก่อนวันยื่นคำขอรับการจัดที่ดินตามระเบียบนี้ เว้นแต่ในกรณีที่ การสิ้นสุดสิทธินั้นเกิดจากเหตุที่จำเป็นและสมควรหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ
8. เป็นผู้ยินยอมปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการและ คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดกำหนด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยจะสังเกตเห็นว่าในเรื่องของการค้าไม้เศรษฐกิจนั้น มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายอยู่สองฉบับ คือ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2584 ซึ่งผู้เขียนได้ทำความเข้าใจในเรื่องของการค้าไม้เศรษฐกิจในที่ดินปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรมเรียบร้อยแล้ว ในประเด็นถัดมา ผู้เขียนพบข้อจำกัดทางกฎหมายที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการค้าไม้ดังกล่าวอยู่ประการหนึ่ง กล่าวคือ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ก่อนหน้าที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี 2562 กำหนดให้ ไม้หวงห้ามนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ 1. ไม้หวงห้ามประเภท ก. (ไม้หวงห้ามธรรมดา) และ 2. ไม้หวงห้ามประเภท ข. (ไม้หวงห้ามพิเศษ) โดยกำหนดให้การ “ทำไม้” ประเภท ก. จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่เสียก่อน ส่วนประเภท ข. ไม่อนุญาตให้ “ทำไม้” ทั้งสิ้น ซึ่งบัญญัติอยู่ในมาตรา 6

“ไม้หวงห้ามมีสองประเภท คือ

ประเภท ก. ไม้หวงห้ามธรรมดา ได้แก่ไม้ซึ่งการทำไม้จะต้องได้รับอนุญาตจาก พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือได้รับสัมปทานตามความในพระราชบัญญัตินี้

ประเภท ข. ไม้หวงห้ามพิเศษ ได้แก่ไม้หายากหรือไม้ที่ควรสงวนซึ่งไม่อนุญาตให้ทำไม้ เว้นแต่รัฐมนตรีจะได้อนุญาตในกรณีพิเศษ”

สังเกตว่า คำว่า “ทำไม้” หมายถึง การตัด ฟัน กาน โคน ลิด เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด ไม่ว่าไม้นั้นจะอยู่ในป่า หรือมีไขป่าก็ตามที

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2562 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) ซึ่งในเนื้อหาสาระเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการและเหตุผลของการตรากฎหมายฉบับนี้ และแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 7 ซึ่งแต่เดิมไม้หวงห้ามประเภท ก. ไม่สามารถทำไม้ได้ กลับกลายเป็นสามารถทำได้โดยมีเงื่อนไขบางประการซึ่งผู้เขียนขอแยกอธิบายดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงนโยบายภาครัฐในเรื่องไม้หวงห้ามให้กลายเป็นไม้เศรษฐกิจ

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ได้ถูกตราขึ้นมาเป็นเวลาเกือบหนึ่งศตวรรษ ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของพระราชบัญญัตินี้ คือ เพื่อสงวน ควบคุม และอนุรักษ์การใช้ประโยชน์จากป่า ของป่า และผลิตภัณฑ์จากป่า การ

ทำไม้ และเก็บหาของป่า (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2565) รวมไปถึงการกระทำใด ๆ เกี่ยวกับไม้หวงห้าม ไม้ว่าไม้นั้นอยู่ ณ ที่ใด ในราชอาณาจักร ซึ่งไม้หวงห้ามมีชื่อพันธุ์ไม้ใดบ้างจะถูกกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา กำหนดไม้หวงห้าม พ.ศ. 2505 โดยมีมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ให้อำนาจไว้ อนึ่งการกำหนดไม้หวงห้ามมีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง และแต่ละครั้งจะเป็นการเพิ่มเติมสายพันธุ์ของไม้หวงห้ามเข้าไปเพื่ออนุรักษ์ การจะทำไม้จะต้องได้รับการอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่เท่านั้น

อย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ. 2562 มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) โดยเปลี่ยนหลักการและเหตุผลให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยกำหนดหลักการว่า ไม้ที่ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน จะไม่ถือเป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้ามเช่นกัน ส่งผลให้การทำไม้ในที่ดินดังกล่าวไม่ต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่อีกต่อไป การแก้ไขลักษณะนี้มีเหตุผลว่าการทำไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจที่ขึ้นในที่ดินประเภทอื่นที่มีใช้ป่า เป็นไม้หวงห้ามนั้น ทำให้การทำไม้และการเคลื่อนย้ายไม้ในที่ดินดังกล่าวต้องตกอยู่ภายใต้มาตรการควบคุมตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ทำให้เกิดความไม่สะดวก และเป็นภาระแก่ประชาชนเกินสมควร อีกการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้จะช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมการค้าไม้และการบริหารจัดการป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. อุปสรรคทางกฎหมายในการค้าไม้เศรษฐกิจที่เกิดจากการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 7 (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 8) บัญญัติว่า “ไม้ชนิดใดที่ขึ้นในป่าจะให้ เป็นไม้หวงห้ามประเภทใด ให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม” ผู้เขียนพบข้อสังเกตว่าในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครอง สามารถทำไม้ได้อย่างอิสระเสรี ไม่ว่าจะปลูกขึ้นเองด้วยมือมนุษย์ หรือไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เมื่อพิจารณาที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิ อาทิ หนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน น.ส. 3 ก. , น.ส. 3, น.ค. 3, ส.ป.ก. 4-01 (ที่ดินปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรม) ฯลฯ กฎหมายดังกล่าวกำหนดให้การทำไม้จะสามารถกระทำต่อเมื่อต้นไม้ถูกปลูกขึ้นโดยมนุษย์เท่านั้น ในส่วนของไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ ๆ กลับไม่สามารถตัด ฟัน กาน โคน ลิด เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด ไต่ ไม้แต่น้อย

ในประเด็นข้างต้น ผู้เขียนเห็นการแก้ไขกฎหมายมาตรา 7 ในลักษณะนี้ โดยมีข้อจำกัดสำหรับที่ดินได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิ มากกว่าที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับกิจการ “การปลูกสร้างสวนป่า” ภายใต้ที่ดินปฏิรูปเกษตรกรรม ซึ่งผู้ที่ประสงค์จะทำกิจการปลูกสร้างสวนป่าจะต้องทำการปลูกพรรณไม้ใหม่ลงดินเท่านั้น ไม่รวมถึงไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในที่ดินดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การตรากฎหมายขึ้นใหม่ หรือแก้ไขกฎหมายแต่ละฉบับ ผู้ร่างจะต้องคำนึงถึงหลักการและเหตุผลในการตรา กฎหมาย เจตนารมณ์ รวมไปถึงการใช้ภาษาทางวิชาการอย่างละเอียดรอบคอบ รัดกุม เพื่อให้เกิดการตีความ กฎหมายที่ถูกต้องตามเจตนารมณ์ และผู้ปฏิบัติตามกฎหมายจะได้ไม่เกิดความสับสน การใช้คำว่า “ไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดิน” กับคำว่า “ไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดิน” มีความหมายที่แตกต่างกันชัดเจน คำว่าไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดิน หมายถึง

ไม้นั้นไม่ว่าจะถูกปลูก หรือขึ้นตามธรรมชาติ แต่คำว่า ไม้ที่ปลูกขึ้น ย่อมมีความหมายโดยตัวมันเอง แต่สังเกตว่า กฎหมายประสงค์ให้การใช้ประโยชน์ของไม้ในที่ดินแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผู้ร่างกฎหมายมองข้ามไป คือ เจตนารมณ์ในการแก้กฎหมาย กล่าวคือ มาตรา 7 ประสงค์ให้ประชาชนสามารถทำไม้ได้ในที่ดินที่ประชาชนมีสิทธิทำกินโดยชอบด้วยกฎหมาย มิใช่มีจุดมุ่งหมายในการคุ้มครองจุดกำเนิดของไม้นั้นจะต้องถือกำเนิดจากที่ใด เพราะในท้ายที่สุด ไม่ว่าไม้จะถูกปลูก หรือขึ้นเองตามธรรมชาติ トラบใดที่ไม้นั้นเติบโตในที่ดินที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม้นั้น ก็ไม่สามารถกลายเป็นไม้เถื่อนได้ สมมติว่า ผู้เขียนปลูกต้นไม้สิบต้นในที่ดิน ส.ป.ก. ของผู้เขียนเอง แต่ปรากฏว่ามี ต้นไม้ใหญ่ที่ขึ้นเองโดยธรรมชาติภายหลังจากที่ผู้เขียนครอบครอง และบังเอิญเป็นไม้พันธุ์เดียวกับที่ปลูกไว้สิบต้น ข้อสังเกตคือ ผู้ใดจะแยกแยะได้ว่าไม้นั้นปลูก หรือขึ้นเอง เนื่องจากเป็นที่ดินอันเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ไม่มีผู้ใดบุกรุก เข้ามานั่งสังเกตการณ์ว่าผู้เขียนปลูกต้นไม้กี่ต้น

ประเด็นนี้จึงสรุปได้ว่า ตัวบทกฎหมายที่ถูกแก้ไขใหม่มีเจตนารมณ์คุ้มครองการใช้ประโยชน์จากไม้ในที่ดิน มิใช่คุ้มครองแหล่งกำเนิดของไม้ จึงสมควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้ง

2. ข้อเปรียบเทียบกรณีการค้าไม้เศรษฐกิจในประเทศไทยกับกฎหมายของต่างประเทศ

การค้าไม้เศรษฐกิจ รวมถึงการทำไม้ของกฎหมายไทย และกฎหมายของต่างประเทศมีความแตกต่างกันบางประการ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นความแตกต่างในเรื่องของเงื่อนไขการ “ทำไม้” เป็นหลัก ส่วนประเด็นเรื่องการอนุญาต หรือไม่อนุญาตให้ค้าไม้เศรษฐกิจนั้น เห็นว่า ประเทศที่ผู้เขียนยกมาเทียบเคียงสามารถอนุญาตให้ค้าไม้เศรษฐกิจได้ทั้งสิ้น ประเทศที่ผู้เขียนยกมาเทียบเคียงนี้ คือ สหราชอาณาจักร และประเทศโครเอเชีย

2.1. สหราชอาณาจักร (United Kingdom)

ในสหราชอาณาจักรมีพระราชบัญญัติป่าไม้เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยใช้ชื่อว่า “Forestry Act 1967” ซึ่ง Article 9 กำหนดให้การทำไม้ในสหราชอาณาจักรจะต้องได้รับการอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่เสียก่อน ยกเว้นกรณีดังต่อไปนี้

1. ไม้ดังกล่าวมีเส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 8 เซนติเมตร หรือเส้นผ่าศูนย์กลาง 15 เซนติเมตร สำหรับไม้ที่ขึ้นในพื้นที่ป่าละเมาะ (พื้นที่ที่มีต้นไม้ขนาดเล็กขึ้นหนาแน่น)

2. การตัดไม้ผลหรือไม้ยืนต้นที่โตในพื้นที่ประกอบด้วย สวน หมู่บ้าน สุสานหรือพื้นที่สาธารณะ

3. การตัดยอดหรือโคนของต้นไม้ หรือการตัดแต่ง หรือการวางการป้องกันบริเวณรั้ว

2.2. ประเทศโครเอเชีย (Croatia)

สำหรับประเทศโครเอเชียมีการตรากฎหมายป่าไม้เช่นเดียวกับสหราชอาณาจักรแต่มีลักษณะเปิดกว้างกว่าสหราชอาณาจักรพอสมควร โดยตรากฎหมายชื่อ LEGISLATIVE COMMISSION OF THE CROATIAN PARLIAMENT (Law on Forest) Article 47 อนุญาตให้มีการทำไม้ได้ กรณีดังนี้

1. เพื่อนำไปแปรรูปเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ เพื่อทำเกษตรกรรมหรือเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ (สถานรับเลี้ยงเด็ก ถนน ทางเดิน โครงสร้างป่าไม้ คลังเก็บอาวุธ ฯลฯ) เว้นแต่จะระบุไว้แล้วในแผนพื้นที่จัดการป่าไม้ แผนหน่วยจัดการป่าไม้ หรือโครงการจัดการป่าไม้

2. ถ้าจะปลูกป่าร่วมกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ควรจะทำขึ้นด้วยเหตุผลที่น่าสนใจเพื่อประโยชน์สาธารณะ

3. ถ้าจำเป็นด้วยเหตุผลทางด้านความปลอดภัยหรือการป้องกันของประเทศ

4. ถ้าจำเป็นสำหรับการดำเนินการแบ่งเขตหรือแผนการก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับอาคารซึ่งสามารถก่อสร้างภายนอกไซต์ก่อสร้างได้ตามกฎหมายพิเศษ

5. ถ้าจำเป็นสำหรับการก่อสร้างโครงการหรือการดำเนินงานตามที่ระบุในมาตรา 15 วรรคหนึ่ง อนุ (1) ของกฎหมายนี้ใบอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ของมาตรานี้คือ ให้นำที่ดินที่มีการตัดโค่นและถางนั้น ให้ทางสภาเทศบาลมีการออกไปให้อย่างชัดเจน โดยเทศบาลกำหนดระยะเวลาให้ใช้ภายในสามปี

2.3. บทวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย

กรณีของกฎหมายสหราชอาณาจักรเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยมีความแตกต่างกันในเรื่องเงื่อนไขในการตัดไม้เศรษฐกิจ ซึ่งกำหนดเงื่อนไขของการตัดโดยให้วัดเส้นผ่าศูนย์กลางของไม้ ส่วนในกฎหมายไทยมีลักษณะเข้มงวดกว่ามากโดยไม่ได้กำหนดเงื่อนไขในการตัด โค่น ฯลฯ แต่ให้พิจารณาที่ตัวที่ดินที่ไม้ขึ้นอยู่เป็นหลักในการพิจารณา จะเห็นได้ว่าที่ดินที่ไม้เศรษฐกิจถูกลูก หรือขึ้นเองโดยธรรมชาติสามารถทำไม้ได้ทั้งสิ้น เว้นแต่พื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ป่า และพื้นที่ที่มีเอกสารแสดงสิทธิ โดยไม้ขึ้นขึ้นเองตามธรรมชาติ (ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนอภิปรายปัญหาไว้ในหัวข้อที่ 2 ของการอภิปรายผล) อีกประการหนึ่งเจตนารมณ์ของกฎหมายในสหราชอาณาจักรดูเหมือนว่าจะตราขึ้นเพื่ออนุญาตให้การทำไม้เป็นไปเพื่อการตกแต่งทัศนียภาพ เป็นหลักมากกว่าการค้าไม้ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายไทยที่ต้องการให้มีการค้าไม้ดังกล่าวเชิงพาณิชย์

ในส่วนของประเทศโครเอเชีย เป็นพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์มากกว่าประเทศไทยและไม่ได้มีข้อห้ามใดๆ มีข้อจำกัดว่าจะต้องตัด ป่านั้นต้องมีพื้นที่ปกคลุมเกิน 1000 ตารางกิโลเมตร ในการตัดนั้นตัวปไม้ได้กล่าวว่าจะสามารถนำไปแปรรูปเพื่อเป็นไม้แปรรูปหรือไม้ท่อนนำไปใช้งานได้ซึ่งหมายความว่า การที่จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น นอกจากทำพืชนั้นไม้สามารถทำได้ เช่น ทำบ้านพักที่อยู่อาศัย เฟอร์นิเจอร์ ฯลฯ หากการตัดนั้นแปรรูปพื้นที่ เช่น ถนน การฟันฟูป่าไม้ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม ไม่จำเป็นต้องขออนุญาตก็ได้ หรือความจำเป็นด้วยเหตุผลของความปลอดภัย เช่น โกลัสายไฟ โกลับ้านเรือน เป็นต้น การก่อสร้างที่ถูกกฎหมาย ยกเว้นการก่อสร้างที่เกิดจากโครงการให้นำที่ดินดังกล่าวที่จะตัดโค่นหรือถางต้องมีใบอนุญาตจากสภาเทศบาลออกไปให้อย่างชัดเจน มีระยะเวลากำหนดให้ใช้ภายในสามปีนับแต่วันที่สภาเทศบาลออกใบอนุญาตให้แก่โครงการนั้นๆ สังเกตว่า กฎหมายโครเอเชีย จะมีการตัดไม้ได้โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับมากกว่าการอนุรักษ์ต้นไม้บางต้นที่ไม่เหมาะแก่การอนุรักษ์ ซึ่งต้นไม้ที่นั้นไม่เกี่ยวข้องว่าจะเป็นต้นไม้ประเภทใด เป็นไม้หวงห้ามหรือไม่ ก็จะสามารถทำไม้เพื่อใช้ประโยชน์ได้

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กฎหมายของประเทศไทยค่อนข้างทันสมัยกว่ากฎหมายของหลายประเทศ ที่เล็งเห็นถึงมูลค่าของไม้เศรษฐกิจในเชิงพาณิชย์ แต่อย่างไรก็ดี ก็ควรจะต้องคำนึงถึงทรัพยากรป่าไม้ที่อาจลดลงจากการอนุญาตให้ทำไม้ได้อย่างเสรีได้ ดังนั้น นอกเหนือจากการส่งเสริมให้ค้าไม้เศรษฐกิจได้ ภาครัฐจึงควรให้มีการส่งเสริมการปลูกป่าทดแทนควบคู่กันไปด้วย อันเนื่องจากปัจจุบันโลกกำลังประสบปัญหาสภาพแวดล้อมโลกร้อน

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 7 ซึ่งเดิมมีใจความว่า “ไม้ชนิดใดที่ขึ้นในป่าจะให้ปไม้หวงห้ามประเภทใด ให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับ

อนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของ คณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม” อันส่งผลให้ไม้หวงห้ามที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในที่ดินที่มีหนังสือแสดง เอกสารสิทธิ (ที่ดิน ส.ป.ก.) ยังคงมีสถานะเป็นไม้หวงห้ามดังเดิม เพราะตัวบทอนุญาตให้เปลี่ยนสถานะไม้หวง ห้าม ให้กลายเป็นไม้ไม่หวงห้ามได้เพียงไม้ที่ต้องลงมือปลูกขึ้นเองเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่แปลกมาก เพราะขัดต่อหลักการและเหตุผลที่ต้องการให้มีการส่งเสริมอุตสาหกรรมการค้าไม้เศรษฐกิจได้ในที่ดินทุกประเภท เพราะหากพิจารณาตามตัวบทกฎหมายข้างต้น ผู้วิจัยมักกล่าวติดตลกว่า หากไม้หวงห้ามที่ขึ้นตามธรรมชาติ และ ไม้ที่ปลูกขึ้นเองในที่ดินที่มีหนังสือแสดงเอกสารสิทธิเป็นไม้ชนิดเดียวกันกฎหมายอนุญาตให้ตัดและขายได้เฉพาะไม้ ที่ปลูกขึ้นด้วยมือมนุษย์ ส่วนไม้ที่ขึ้นเองคงต้องนำผ้าสามสีมาผูกไว้ขานูชา เพราะตัดไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ เมื่อขัดต่อหลักการและเหตุผลที่ต้องการส่งเสริมอุตสาหกรรมการค้าไม้เศรษฐกิจ ผู้วิจัยขอเสนอ แก้ไข มาตรา 7 ดังกล่าวเป็น “ไม้ชนิดใดที่ขึ้นในป่าจะทำให้เป็นไม้หวงห้ามประเภทใด ให้กำหนดโดยพระราช กฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้ หวงห้าม หรือไม้ที่ขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศ กำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม” สังเกตว่า ผู้เขียนตัดคำว่า “ปลูก” ออก จากตัวบทกฎหมาย เพื่อให้ไม้ที่ขึ้นด้วยวิธีการใดก็ได้ในที่ดินสามารถนำมาตัดขายได้ จึงจะถูกต้องและเหมาะสม ตามหลักการและเหตุผล

เอกสารอ้างอิง

- ธนศ อภรณ์สุวรรณ. (2567). ที่ดินทั้งหลายในแคว้นกรุงศรีอยุธยา เป็นของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยพระ บรมเดชาอนุภาพ’ สู่ ‘ที่ดินกึ่งรัฐ-กึ่งเอกชน’. Retrived from: https://www.matichonweekly.com/column/article_753034
- นันทน์ภัส นิธิเมธีธรรณ. (2564). การจัดหาที่ดินเพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. *Graduate Law Journal*, 14(3), 409-433. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gradlawtjournal/article/view/246740/168380>
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2542). การดำเนินการเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน “ป่าสงวน”. Retrived from: https://web.ku.ac.th/king72/2542-09/res03_03.html
- วนิดา อินทรอำนวย. (2549). กฎหมายว่าด้วยสวนป่าฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. Retrived from: https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=1547
- วุฒิไกร ผิวขาว. (2564). *มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจ : ศึกษากรณีพื้นที่อำเภอเทพ สถิต จังหวัดชัยภูมิ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สรารุช อุเทนรัตน์. (2566). การส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อธุรกิจค้าไม้ : กรณีศึกษาไม้พะยุง. *วารสารรัฐศาสตร์*, 65(2), 79-94.
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2563). *ความเป็นมาของปฏิรูปที่ดิน*. Retrived from: <https://alro.go.th/th/alro/news-activity/page-13639/ประวัติความเป็นมา?id=143614>

- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2565). พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484. สำนักนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. <https://www.forest.go.th/law/wp-content/uploads/sites/33/2022/02/พระราชบัญญัติป่าไม้-พุทธศักราช-2484-และที่แก้ไขเพิ่มเติม-2.pdf>
- แสงอรุณ อนุเคราะห์ และเจตนาฏ สุวรรณดี. (2564). ไม่มีค่า....ไม่เศรษฐกิจ. Retrived from:
<https://library.parliament.go.th/th/digest/digest-2564-jun14>
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2554). กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

